

"Mebde ve mehaz itibarıyla rikkatül-kalb manasını ifade eden bu iki sıfatın Cenab-ı Hak hakkında kullanılması caiz değildir. Eğer mana-yı hakikatlerinin lazımı ve neticesi olan in'am ve ihsan kastedilirse, mecazda ne hikmet vardır?" Cevabıyla izahı?

"Sual: Mebde ve me'haz itibarıyla **'rikkatü'l-kalb'** manasını ifade eden bu iki sıfatın Cenab-ı Hak hakkında kullanılması caiz değildir. Eğer mana-yı hakikatlerinin lazımı ve neticesi olan in'am ve ihsan kastedilirse, mecazda ne hikmet vardır?"

"Cevap: Bu iki sıfat **'yed'** gibi- mana-yı hakikileriyle Cenab-ı Hak hakkında kullanılması muhal olan müteşabihattandır. Müteşabihatta, mana-yı mecazinin, mana-yı hakikinin lafzıyla, üslubuyla gösterilmesindeki hikmet, insanların meluf ve malumları olmayan manaları ve hakikatleri zihinlerine yakınlaştırıp kabul ettirmekten ibarettir. Mesela **'yed'**in mana-yı mecazisi insanlara me'nus olmadığından, mana-yı hakikinin şekliyle, lafzıyla gösterilmesi zarureti vardır."(1)

İki sıfat Rahman ve Rahimdir. Rahmanda Rahim de insan kalbinde bulunan acımak, yufka yüreklilik ve şefkati ifade ediyor. Bu manaları direk olarak Allah hakkında düşünmek uygun olmuyor. Çünkü kalp, gönül gibi şeyleri Allah'ta tasavvur etmek caiz değildir. Bu sebeple Rahman da Rahim de asıl anlamı ile değil işari ve mecazi anlamı ile kabul etmek gerekiyor. El ifadesi de bu iki sıfat gibidir. Allah'ın eli denildiğinde maddi el değil kudret kast ediliyor.

Allah'ın mahlukata ait bir sıfat ile vasıflanması caiz değildir. Şayet Allah mahlukata ait bir sıfat ile tavsif edilmiş ise, bu tavsif mecaz ve teşbih ifade eder, yoksa zahiri ve hakiki manasını anlamak caiz olmaz. Nitekim bazen Kur'an ve sünnette Allah mahlukatın sıfatı ile tavsif edilmiştir, ama Ehl-i sünnet alimleri bu tavsifi tevil ve tabir etmişlerdir, zahiri manasını anlamamışlardır.

Mesela, **"yedullah"**, **"arşa istiva etti"** tabirleri buna misal olarak gösterilebilir. Allah'ın elinin olması ve arşa oturmak tabirleri müteşabihdir bir kinayedir. **"Yedullah"**, Allah'ın kudretine bir kinayedir; **"arşa istiva etti"** tabiri de Allah'ın kainat üzerindeki hakimiyetine bir teşbihtir. Yoksa bu tabirleri zahiri üzerine anlamak ve öylece tatbik etmek **"Onun benzeri yok"** ayetine muhalif olacağı için

küfür olur.

Evet, bazı ayet ve hadislerde geçen teşbih ve mecazi ifadeler, zahiri üzerine anlaşılmaz. Bu gibi teşbih ve mecazi ifadeler Kur'an'ın aslına ve özüne uygun bir şekilde tevil ve tabir edilir. Bu bir Ehl-i sünnet kaidesidir. Tarihte bu şekil yapmayı mecaz ve teşbihleri zahiri üzerine anlayan ve aynı ile tatbik eden **Müşebbihe** ve **Mücessime** gurupları çıkmıştır. Bunlar, Allah'ı cisimleştirip mahlukata benzeterek İslam dairesinden huruç etmişlerdir. Bunlara benzememek için Ehl-i sünnetin bu kaidesini iyi özümseyip tatbik etmeliyiz.

Mecaz ve teşbih soyut, uzak ve dağınık hakikatleri somutlaştıran, yakınlaştıran ve toplayan bir araçtır. İnsanların ekserisi avam olmasından dolayı soyut, uzak ve dağınık hakikatleri akli ile göremiyor. Bu sebeple teşbih ve mecaz gibi vasıtalar ile bu gibi hakikatler avam insanlara somut, yakın ve toplu bir şekle getiriliyor. Ta ki insanların akli bu hakikatleri rahatla görüp okuyabilsin. Bundan dolayı Kur'an ve sünnette mecaz ve teşbih metodu çokça kullanılmaktadır.

Mecaz ve teşbihi amacının dışına çıkarıp zahiri üzerine tatbik etmek, tam bir cehalettir. Bilinmeyen bir şey bilinen bir şey ile akla yaklaştırılır. Bu yaklaştırma işinde bilinen sadece bir vasıta ve araçtır, yoksa maksat ve esas değildir. **"Osmanlı devletini ayakta tutan iki unsur askeriyeye ve ilmiye sınıfıdır."** sözü en güzel **"Osmanlı kılıç ve kalem üstünde durur."** sözü ile ifade edilir. Böyle teşbih ve mecazlarda üstün ve keskin bir ifade etme gücü ve sanatı vardır. Bunları yerinde kullanmak ve yerinde anlamak çok güzel bir anlama ve anlatma metodudur.

(1) bk. [İşârâtü'l-İ'câz, Fatiha Suresi Tefsiri.](#)